

УДК № 374.7

Ольга Шапран,
Роксолана Довгій**ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ**

У статті розглядається сутність поняття «управлінська компетентність» та шляхи її формування у процесі підготовки майбутніх управлінців.

Ключові слова: компетенція, компетентність, професійна компетентність, управлінська компетентність, післядипломна педагогічна освіта, інтерактивне навчання.

В статье рассматривается сущность понятия «управленческая компетентность» и пути ее формирования в процессе подготовки будущих управленцев.

Ключевые слова: компетенция, компетентность, профессиональная компетентность, управленческая компетентность, последипломное педагогическое образование, интерактивное обучение.

In the article essence of concept «Administrative competence» and way of its forming is examined in the process of preparation of future managers.

Keywords: competence, competence, professional competence, administrative competence, postgraduate pedagogical education, interactive teaching.

Постановка проблеми. Перехід системи вищої освіти від знаннєвої до компетентнісної парадигми вимагають якісної перебудови підготовки управлінських кадрів з високим рівнем професійної компетентності, здатних на високому рівні організувати навчально-виховний процес в освітніх закладах.

В сучасних умовах розвитку неперервної освіти та реалізації ідей Болонського процесу основну увагу потрібно приділити теоретичному та експериментальному обґрунтуванню організації навчального процесу в системі післядипломної педагогічної освіти. Особливо це стосується підготовки майбутніх управлінців, від професійної діяльності яких у значній мірі буде залежить стратегія розвитку освітніх установ.

Актуальними проблемами сучасних закладів післядипломної педагогічної освіти є створення відповідних педагогічних умов для професійного зростання майбутніх управлінців, сприяння їх усвідомленню необхідності підтримувати свій фаховий професійний розвиток упродовж педагогічного становлення, допомога в розумінні важливості оволодіння новими знаннями, інноваційними підходами і технологіями. Адже, саме управлінська компетентність забезпечує високий рівень професіоналізму фахівців, які будуть конкурентоспроможними на ринку праці і користуватися авторитетом у своїх колег. Проте шляхи формування управлінської компетентності у процесі підготовки майбутніх керівників навчальних закладів у системі післядипломної освіти залишаються ще недостатньо вивченими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвитку професійної компетентності вчителя присвячені роботи Н. Бібік, Л. Ващенко, І. Зимньої, В. Краєвського, Я. Кічука, А. Маркової, О. Пометун, О. Савченко, О. Слюсаренко, С. Трубачевої, А. Хуторського, М. Чошанова, В. Шахова та ін. Управлінська компетентність розглядається в працях Р. Вдовиченко, А. Грушевої, Л. Даниленко, Г. Сльникової, Л. Макодзей, В. Пікельної, Т. Чернової, Р. Шаповал та ін.

Метою написання статті є виявлення сутності та шляхів формування управлінської компетентності майбутніх керівників навчальних закладів в системі післядипломної педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу. Поняття «компетентії» і «компетентність» з'явилося в

зарубіжній літературі в 60-х роках минуло століття. Найбільшого поширення проблема компетентнісної освіти набула в США, Великобританії й Німеччині. Пізніше цей термін став використовуватися у кадровому менеджменті і професійному відборі. Так, психолог Гарвардського університету Д. Мак Клеелланд використовував поняття «компетенції» для позначення чинників, що визначають ефективність професійної діяльності особистості [9]. У статті «*The construction programme management skills and competencies: A deeper insight*», авторами якої є викладачі університетів З. Шеху і А. Акінтоє, проведений критичний огляд і аналіз проблеми використання управлінських навичок і компетенцій та наведені різні підходи до розуміння сутності компетенцій у зарубіжній літературі. Науковці прийшли до висновку, що компетенції є терміном, який широко використовується за кордоном і охоплює знання, уміння, відношення і поведінку учасників професійної діяльності з метою підвищення її результативності [10].

Відомі російські науковці В. Краєвський і А. Хуторський стверджують, що компетентність у певній галузі являє собою «поєднання відповідних знань і здібностей, що дозволяють обґрунтовано судити про цю сферу й ефективно діяти в ній» [5, с. 6]. Розкриваючи сутність поняття «компетенція» Е. Зеєр акцентує увагу на загальній здатності фахівця мобілізувати у професійній діяльності знання, вміння і навички, а також узагальнені способи виконання дій, що обумовлюють можливість діяти самостійно і відповідально у межах компетентності [3, с. 21]. Продовжує цю думку українська дослідниця О. Слюсаренко, яка розглядає «компетентність» як самостійно реалізовану спроможність, що зумовлена набутими знаннями та життєвим досвідом, цінностями і здібностями, розвинутими в результаті пізнавальної діяльності та освітньої практики. Автор підкреслює, що як ознака особистості компетентність є ширшою за знання, вміння та навички: вона містить у собі всі ці поняття як необхідні сутнісно-функціональні складові. Компетентність передбачає не лише набуті й цілеспрямовані вміння, а й можливість їхньої якомога повнішої реалізації, застосування на практиці. Отже, О. Слюсаренко визначає компетентність як інтегральну характеристику якості особистості, результативний блок, сформований засобом досвіду, знань, вмінь на поведінкових реакцій, здатність успішно задовольняти індивідуальні та суспільні потреби, ефективно діяти і продуктивно виконувати поставлені завдання [7, с. 290]. Повністю погоджуємося з думкою Я. Кічука, що трансформація у компетентність виступає новим параметром якості підготовки фахівців у вищій школі. Автор характеризує якісну освіту, по-перше, з позицій відповідності цілям компетентнісної парадигми, що репрезентує сучасні наукові досягнення, пов'язані з теорією якості й теорією управління якістю; по-друге, у ракурсі забезпечення інтеграції вищої освіти України в європейський освітній простір, що виступає ключовим завданням Болонського процесу [4, с. 134-135].

Сьогодні науковці акцентують увагу не просто на компетентності, а на професійній компетентності та відповідності фахівця вимогам професійної діяльності. Термін «професійна компетентність» є найуживанішим поняттям, що було сформоване в педагогічній науці та освітній практиці нашої країни в останнє десятиріччя. Це поняття не тільки поширене, але й багатоаспектне. До його складу входять різні види компетентностей, одним із яких є управлінська компетентність.

При визначенні сутності зазначеного феномену вчені орієнтуються на визначення «професійної компетентності» та враховують особливості управлінської діяльності. Так, А. Грушева розглядає управлінську компетентність як соціально-детерміноване системне динамічне утворення в складі професійної компетентності, яке проявляється у процесі управлінської діяльності, зорієнтованої на досягнення цілей завдяки реалізації знань, умінь, навичок і професійно важливих якостей, що зумовлюють здатність особистості займатись продуктивною професійною діяльністю [2, с. 6].

Л. Макодезей зазначену дефініцію характеризує як інтегральне професійне утворення, яке проявляється в процесі управлінської діяльності, в межах якої актуалізується система його управлінських знань, навичок, вмінь, здатностей і професійно важливих якостей [6, с. 6]. Професійну компетентність керівників навчальних закладів Т. Чернова розглядає як інтегральне

особистісно-професійне утворення, що охоплює сукупність професійних компетентностей, необхідних для успішного вирішення завдань управлінського характеру [7, с. 6]. Р. Вдовиченко простежує генезу виникнення та розвитку поняття «управлінська компетентність». Автором, у процесі аналізу різних підходів щодо сутності цього терміну, встановлено, «що воно відтворює відпрацьовану досвідом систему знань, навичок, здібностей, професійно особистісних якостей, професійних норм і моделей поведінки, а з іншого – є психологічним інструментом впливу на особистісно-професійний розвиток і поведінку» [1, с. 18]. Отже, науковці єдині у поглядах на управлінську компетентність як систему знань, вмінь і навичок у інтегральній характеристиці керівників, що відображають їх професійні якості й особистісні задатки, спрямованість на об'єкт управління з урахуванням специфіки і характеру його розвитку в сучасному освітньому середовищі; у готовності ефективно проектувати і здійснювати управлінську діяльність.

В сучасних умовах реформування освіти в Україні значне місце відводиться модернізації післядипломної освіти і, зокрема, педагогічної, яка дає можливість кожному фахівцю постійно поповнювати та поглиблювати загальні й фахові знання та вміння. Сьогодні змінюється стратегія роботи всієї системи післядипломної педагогічної освіти. Основою функціонування післядипломної педагогічної освіти є процес накопичення і систематизування знань, умінь випускників в залежності від нових соціально-економічних умов для розвитку їх особистості протягом усієї педагогічної діяльності.

У зв'язку з визнанням управлінської компетентності та наданням їй пріоритетного статусу в професійній підготовці майбутніх фахівців виникає необхідність її формування. Аналіз сучасної наукової літератури та досвід практичної підготовки дали можливість визначити шляхи формування управлінської компетентності майбутніх керівників навчальних закладів у системі післядипломної педагогічної освіти:

- вдосконалення організаційно-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх управлінців, модернізація її змісту з урахуванням сучасних наукових підходів та тенденцій розвитку освітньої галузі;
- розвиток творчо-пошукової, дослідницької діяльності, здатності нестандартно розв'язувати управлінські проблеми;
- використання інтерактивного навчання в процесі підготовки майбутніх управлінців, застосування інноваційних методів і технологій у організації навчально-виховного процесу.

Виокремлені шляхи формування управлінської компетентності реалізовані на практиці у ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» на факультеті післядипломної освіти при підготовці магістрів за спеціальністю «Управління навчальним закладом». Організаційно-методичне забезпечення залежить, у першу чергу, від змісту навчального процесу. Зміна ідей та пріоритетів сучасної освіти з традиційних на інноваційні, з когнітивного плану на розвиток творчих можливостей особистості зумовлює зміну характеру сучасної професійно-педагогічної підготовки, зокрема її змісту, який розглядається як науково обґрунтована система дидактично та методично оформленого навчального матеріалу для різних освітніх і кваліфікаційних рівнів. Він визначається освітньо-професійною програмою, структурно-логічною схемою підготовки, навчальними програмами дисциплін, іншими нормативними актами органів державного управління освітою та вищого навчального педагогічного закладу та відображається у відповідних підручниках, навчальних посібниках, методичних матеріалах, дидактичних засобах, а також під час проведення навчальних занять й інших видів навчальної діяльності. У нашому вищому навчальному закладі майбутні керівники освітніх установ опановують різні дисципліни психолого-педагогічного циклу, які допомагають формувати в них управлінську компетентність, а саме: «Освітній менеджмент», «Технологія управління закладами освіти», «Маркетинг освіти», «Сучасні концепції зарубіжної педагогіки», «Комп'ютерні технології в освіті», «Методика та методологія науково-дослідної роботи в управлінській діяльності», «Інноваційні технології в освіті», «Педагогіка вищої школи», «Історія управління освітою України і Болонський процес», «Оцінювання якості освіти» та ін. Засвоєння студентами змісту цих та інших дисциплін, відповідно до навчального плану, сприяють формування базових знань, умінь та навичок з

кожного предмета, творчого підходу до процесу пізнання, самостійності мислення, умінь застосовувати вивчене в практичній діяльності та складають основу управлінської компетентності магістрантів.

Науково-дослідна робота майбутніх управлінців спрямована на розвиток у них нахилів до пошукової, дослідницької діяльності, до творчого розв'язання навчально-виховних завдань в освітніх закладах, а також застосовування інноваційних підходів при вирішенні управлінських питань. При написанні магістерських робіт студенти обирають перспективні проблеми управлінської галузі, готують та друкують статті за результатами дослідження, приймають активну участь у різних наукових конференціях. При написанні наукових робіт широко використовуються такі форми роботи як управлінське консультування студентів з керівниками шкіл, вивчення шкільної документації, системний аналіз порівняльних даних різних навчальних закладів з конкретних показників їх діяльності, управлінські майстерні тощо. Неформальний підхід до проведення наукової роботи, який склався в університеті, дає можливість покращити її рівень і сприяє розвитку творчих підходів до майбутньої управлінської діяльності.

У процесі формування управлінської компетентності в досвіді нашої роботи значна увага приділяється використанню інтерактивних педагогічних технологій. Серед усього розмаїття сучасних інноваційних технологій саме інтерактивне навчання сприяє організації навчально-виховного процесу як творчої взаємодії і співпраці. Особлива роль в інтерактивному навчанні надається викладачу, який стає консультантом і помічником студента. Інтерактивне навчання як діалогове, взаємодіюче дає можливість студентам обмінюватися думками, ідеями, пропозиціями, а викладач стає організатором спільної діяльності, ділової співпраці, творчого пошуку, створює атмосферу щирості, поваги. При використанні таких інтерактивних технологій як «синтез думок», «спільний проект», «мікрофон», аналіз ситуації (case-метод), «дерево рішень», «драматизація», «займи позицію» та інших навчальна діяльність стає більш цікавою, зростає мотивація студентів, здійснюється обмін знаннями, ідеями, думками в атмосфері взаємної підтримки і взаєморозуміння. Завдяки цьому у майбутніх управлінців розвивається критичне мислення, ініціативність, комунікабельність, самостійність, взаємодовіра, вміння точно висловлюватися, аргументувати власну думку. Використання інтерактивних технологій допомагає змінити звичну для студента роль пасивного спостерігача на активного учасника навчального процесу.

Висновок. Управлінська компетентність майбутнього керівника розуміється як інтегральна здатність будувати свій поступальний професійний розвиток з постійним ускладненням завдань і зростанням рівнів досягнень у процесі їх підготовки в системі післядипломної педагогічної освіти. Цей різновид компетентності передбачає сформованість таких основних компетенцій у майбутніх керівників навчальних закладів: усвідомлення та осмислення власних дій відповідно до цілей і умов майбутньої професійної діяльності; вміння визначати стратегію та організувати діяльність освітніх установ, якими вони будуть керувати; стимулювання у майбутніх підлеглих інтересу до педагогічної діяльності та встановлення з ними контактів на гуманістичній основі; здатність знаходити нестандартні підходи у процесі прийняття управлінських рішень; вміння запроваджувати інновації у навчально-виховний процес; прагнення до досконалості педагогічної діяльності у ввірених освітніх установах, її відповідності державним нормативним документам. Шляхами формування управлінської компетентності є вдосконалення змісту професійної підготовки, її навчально-методичного, практичного та наукового складників, використання інтерактивного навчання в процесі підготовки майбутніх управлінців.

Подальшого дослідження потребують питання вдосконалення та розробки сучасних технологій формування управлінської компетентності, порівняльний аналіз підготовки майбутніх управлінців в Україні та в інших зарубіжних країнах тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вдовиченко Р.П. Управлінська компетентність керівника школи / Раїса Петрівна Вдовиченко. – Х.: Вид. група «Основа», 2007. – 112 с.

2. Грушева А. А. Формування управлінської компетентності бакалаврів економічних спеціальностей у процесі професійної підготовки: автореф. дис..... канд. пед. наук: сп. 13.00.04. – К.: 2012, –20 с.
3. Зеер Э. Ф. Психология личностно-ориентированного профес-сионального образования / Эвальд Фридрихович Зеер. – Екатеринбург: Урал. гос. проф.-пед. ун-т, 2000. – 258 с.
4. Кічук Я. В. Трансформація у компетентність як новий параметр якості підготовки фахівця у вищій школі/ Я.В.Кічук // Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОНМС України. – 2012. – Вип.70. –Ч.1. –С.131–135.
5. Краевский В. В. Предметное и общепредметное в образовательных стандартах / В. В. Краевский, А. В. Хуторской // Педагогика. – 2003. – № 3. – С. 3 – 10.
6. Макодзей Л. І. Формування управлінської компетентності майбутніх магістрів лісового господарства: автореф. дис..... канд. пед. наук: сп. 13.00.04. – К.: 2011, – 20 с.
7. Слюсаренко О. М. Кваліфікаційна критеріальність компетентності: понятійно-методологічні аспекти / О. М. Слюсаренко // Філософія освіти. – 2009. – № 1-2 (8). – С. 287 – 298.
8. Чернова Т. Ю. Розвиток професійної компетентності заступника директора з навчально-виробничої роботи у професійно-технічному навчальному закладі : автореф. дис..... канд. пед. наук: сп. 13.00.04. – К.: 2012, – 20 с.
9. Blancero D. Key Competencies for a Transformed Human Resource Organization: Results of a Field Study / D. Blancero, J. Boroski, L. Dyer. // Human Resource Management. – 1996. – Vol. 35. – P. 383 – 403.
10. Shehu Z. The construction programme management skills and competencies: A deeper insight / Z. Shehu, A. Akintoe. – [Atlanta, USA, RICS, Georgia Tech and the contributors]. – Atlanta : 2007. – P. 17–23.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Шапран Ольга Іллівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

Довгій Роксолана Іванівна – магістрант відділення післядипломної освіти (сп. «Управління навчальним закладом») ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

Надійшла до друку 29. 01.2013 р.